

KMI/ALGO3 — Algoritmy 3

4. Rozděl a panuj

Jan Konečný

Katedra informatiky, PřF UP Olomouc

Kde jsme: sylabus KMI/ALGO3

- Co znamená navrhnout algoritmus — specifikace, invariant, složitost
- Hladové algoritmy — kdy je lokální volba bezpečná
- Hladové algoritmy na grafech — kostry, nejkratší cesty
- **Rozděl a panuj — rekurence, Master theorem**
- Rozděl a panuj II — chytré rozklady
- Dynamické programování I — hledání stavů
- Dynamické programování II — vícerozměrné stavy
- Toky v sítích — max-flow/min-cut jako návrhový nástroj
- Systematické prohledávání — hrubá síla a backtracking
- Branch-and-bound — meze přesného řešení, P a NP
- Adversariální návrh — minimax, alfa-beta
- Když přesné optimum není realistické — aproximace, heuristiky
- Randomizace a syntéza — jak si vybrat metodu

Jiná strategie než hladovost

- Hladové algoritmy budovaly řešení po *jednom rozhodnutí*.
- Teď velký problém rozložíme na menší problémy *stejného typu*, vyřešíme je rekurzivně a výsledky spojíme.

Otázka zní, jak problém rozdělit, aby byly podproblémy jednodušší a jejich výsledky šly levně složit.

Samotné rozdělení totiž nestačí: kdybychom po rekurzivním volání museli znovu řešit skoro celý původní problém, nic nezískáme.

Úspěšný návrh vyvažuje **tři ceny**:

počet podproblémů   ·   jejich velikost   ·   práce při skládání

Tři otázky

1. Proč je rekurzivní algoritmus **korektní**?
2. Jak z jeho struktury sestavit **rekurenci** pro dobu běhu?
3. Jak rekurenci **vyřešit** bez hádání podle několika prvních hodnot?

Struktura metody

1. **Rozděl:** vstup velikosti n převedeme na menší podproblémy.
2. **Panuj:** podproblémy vyřešíme rekurzivně; malé vstupy řešíme přímo (*základní případy*).
3. **Slož:** z výsledků podproblémů vytvoříme výsledek původní úlohy.

Někdy je skládání téměř zdarma (binární vyhledávání), jindy je hlavním zdrojem složitosti (mergesort), občas právě při něm získáme informaci, která neleží v žádném podproblému (počítání inverzí).

Rekurence pro dobu běhu

Schéma rozděl a panuj

Vytváří-li algoritmus a podproblémů o velikosti přibližně n/b a mimo rekurzivní volání vykoná práci $f(n)$, popisuje jeho dobu běhu

$$T(n) = a T(n/b) + f(n)$$

doplněná konstantními hodnotami pro malá n .

Tato rovnice popisuje *pouze cenu* výpočtu, o správnosti algoritmu nic neříká:

- $a T(n/b)$ odpovídá rekurzivním voláním,
- $f(n)$ zahrnuje rozdělení, skládání i ostatní práci aktuálního volání.

Důkaz správnosti sleduje strukturu programu

Důkazní šablona

Základ: algoritmus správně řeší nejmenší přípustné vstupy.

Indukční předpoklad: správnost pro všechny menší vstupy, které může algoritmus vytvořit.

Indukční krok: rozdělení vytváří platné menší instance a fáze skládání převádí jejich správné výsledky na správný výsledek celé instance.

Zastavení:

Každý podproblém musí být skutečně menší a po konečném počtu dělení dospět k základnímu případu.

Rekurzivní volání se stejnou velikostí vstupu by vedlo k nekonečnému výpočtu.

Binární vyhledávání

Neklesající pole $A[1] \leq \dots \leq A[n]$, hledaná hodnota x .

Porovnáme x s prostředním prvkem $A[m]$:

- $x = A[m]$ — končíme;
- $x < A[m]$ — x může být jen v levé části;
- $x > A[m]$ — x může být jen v pravé části.

Binární vyhledávání

Udržíme interval $[\ell, r]$, na začátku $[1, n]$. Je-li $\ell > r$, hodnota v poli není. Jinak $m = \lfloor (\ell + r)/2 \rfloor$ a podle porovnání pokračujeme v $[\ell, m - 1]$, resp. $[m + 1, r]$.

Vždy platí $\ell \leq m \leq r$, takže nový interval ztrácí alespoň prvek $A[m]$ — je *ostře* kratší. Po konečně mnoha krocích tedy buď hodnotu najdeme, nebo se interval vyprázdní.

Korektnost a složitost

Věta 1

Binární vyhledávání vrátí pozici x , pokud se x v poli nachází, a jinak správně oznámí její nepřítomnost.

Invariant.

Pokud se x v poli nachází, existuje jeho výskyt v aktuálním intervalu $[\ell, r]$.

Je-li $x < A[m]$, plyne z uspořádání $A[i] \geq A[m] > x$ pro každé $i \geq m$ — tuto část lze bezpečně zahodit; případ $x > A[m]$ je symetrický. V každém kroku se délka ostře zmenší, takže proces skončí.

$$T(n) = T(\lfloor n/2 \rfloor) + \Theta(1) = \Theta(\log n)$$

Zde je $a = 1$: rozdělit na dvě části neznamená vždy řešit obě.

Mergesort: dvě poloviny a lineární spojení

```
1 def MergeSort(A):  
2     if  $|A| \leq 1$  then return A  
3     rozděl A na levou polovinu L a pravou polovinu R  
4      $L' \leftarrow \text{MergeSort}(L); \quad R' \leftarrow \text{MergeSort}(R)$   
5     return Merge( $L', R'$ )
```

Hlavní částí je operace merge: porovnáváme první dosud nepoužité prvky obou posloupností a menší přesouváme na výstup; po vyčerpání jedné připojíme zbytek druhé.

Lemma 2 (Korektnost slučování)

Merge sloučí dvě neklesající posloupnosti o celkové délce n do jedné neklesající posloupnosti v čase $\Theta(n)$.

Proč slučování funguje

Důkaz.

Invariant: výstup obsahuje právě již zpracované prvky obou vstupů v neklesajícím pořadí a žádný z nich není větší než kterýkoli nezpracovaný prvek.

Nejmenší nepoužitý prvek musí ležet na začátku jedné ze dvou zbývajících částí — vnitřek seřazené části nemůže obsahovat menší prvek než její začátek.

Výběrem menšího ze dvou začátků invariant zachováme.

Každý prvek přesuneme právě jednou, porovnání je nejvýše $n - 1$.

Věta 3 (Korektnost mergesortu)

Mergesort vrátí vstupní prvky v neklesajícím pořadí a zachová jejich násobnost.

Důkaz.

Indukcí podle n . Délky 0 a 1 jsou seřazené. Pro $n > 1$ jsou obě poloviny kratší, takže je rekurze podle indukčního předpokladu seřadí, a lemma je sloučí.

Stabilita a paměť

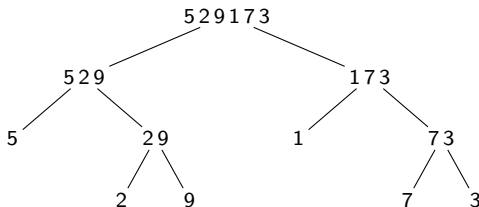
$$T(n) = 2T(n/2) + \Theta(n)$$

- Vybíráme-li při rovnosti nejprve prvek z **levé** poloviny, zachová mergesort vzájemné pořadí prvků se stejným klíčem — je **stabilní**. (Důležité při postupném řazení tabulky podle několika sloupců.)
- Běžná implementace používá pomocné pole velikosti $\Theta(n)$; zásobník rekurze má hloubku $\Theta(\log n)$.

Časová složitost tedy není jediný parametr návrhu: za předvídatelný čas platíme dodatečnou paměť.

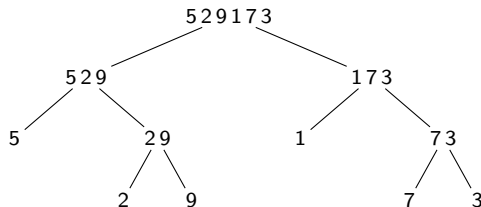
Mergesort krok za krokem

Vstup $\langle 5, 2, 9, 1, 7, 3 \rangle$. Nejprve se *jen dělí* (žádná práce), teprve při návratu se slučuje:

Mergesort krok za krokem

Vstup $\langle 5, 2, 9, 1, 7, 3 \rangle$. Nejprve se *jen dělí* (žádná práce), teprve při návratu se slučuje:

Zpětný chod (výsledky slučování):

29, 259, 37, 137, 123579

Příklad slučování

Slučujeme $L = \langle 2, 5, 9 \rangle$ a $R = \langle 1, 3, 7 \rangle$:

krok	čelo L	čelo R	bereme	výstup
1	2	1	z R	1
2	2	3	z L	12
3	5	3	z R	123
4	5	7	z L	1235
5	9	7	z R	12357
6	9	—	zbytek L	123579

- Porovnání bylo $5 = n - 1$ — horní mez z lemmatu.
- Kdykoli je jedna část vyčerpaná, *zbytek druhé se jen připojí* bez porovnávání.
- Při rovnosti bereme z **levé** části — právě tím je mergesort *stabilní*.

Myšlenku slučování popsal už roku 1945 John von Neumann na stroji EDVAC — mergesort patří k vůbec prvním publikovaným netriviálním algoritmům.

Jak řešit rekurence: 1. rozvinutí

Položme $T(1) = c$ a $T(n) = 2T(n/2) + dn$.

$$T(n) = 2(2T(n/4) + d\frac{n}{2}) + dn = 4T(n/4) + 2dn$$

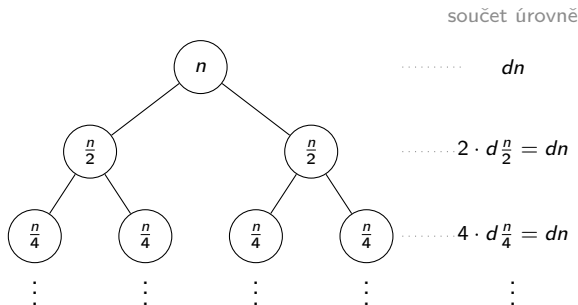
Po k úrovních

$$T(n) = 2^k T(n/2^k) + k dn.$$

Rekurze končí pro $n/2^k = 1$, tedy $k = \log_2 n$:

$$T(n) = n T(1) + dn \log_2 n = \Theta(n \log n).$$

2. Rekurzivní strom

$\log_2 n$ vnitřních úrovní, každá s prací dn , a n listů s cenou c

Nerozhoduje jen hloubka rekurse, ale *celková práce celé úrovně*. U binárního vyhledávání má každá úroveň jediný aktivní uzel; u mergesortu počet uzlů roste, ale vstupy se zmenšují.

3. Substituční metoda

Navrhujeme kandidátní mez a dokážeme ji indukci.

Ukažme $T(n) \leq c n \log_2 n$ pro mocniny dvou $n \geq 2$.

Proč ne už od $n = 1$? Pravá strana je pro $n = 1$ rovna $c \cdot 1 \cdot \log_2 1 = 0$ a nerovnost $T(1) \leq 0$ nezachrání žádné c . Asymptotická tvrzení ale směřují začínat od libovolného pevného n_0 .

Základ $n = 2$: pravá strana je $2c$; stačí $c \geq T(2)/2$.

Krok: pro mocninu dvou $n \geq 4$ je $n/2 \geq 2$, tedy

$$T(n) \leq 2c \frac{n}{2} \log_2 \frac{n}{2} + dn = cn(\log_2 n - 1) + dn \leq cn \log_2 n,$$

pokud $c \geq d$. Celkem $c \geq \max\{T(2)/2, d\}$.

Bacha!

1. Základ nelze vždy „ošetřit zvětšením c “: pravá strana může být v základu nulová; pak je nutné indukci začít později.
2. Musíme dokazovat *konkrétní nerovnost*, ne jen symbolicky dosadit $O(n \log n)$ do rekurence.

Někdy je navíc nutné indukční hypotézu **zesílit**, například na

$$T(n) \leq c n \log n - e n.$$

Dokazujeme silnější tvrzení, protože slabší se v indukčním kroku neudrží.

Proč je zesílení hypotézy někdy nutné

Zkusme dokázat, že $T(n) = 2T(n/2) + 1$ je $O(n)$, tedy $T(n) \leq cn$:

$$T(n) \leq 2c\frac{n}{2} + 1 = cn + 1 > cn.$$

Indukční krok *neprojde*, přestože mez platí.

Proč je zesílení hypotézy někdy nutné

Zkusme dokázat, že $T(n) = 2T(n/2) + 1$ je $O(n)$, tedy $T(n) \leq cn$:

$$T(n) \leq 2c\frac{n}{2} + 1 = cn + 1 > \textcolor{red}{cn}.$$

Indukční krok *neprojde*, přestože mez platí.

Zesilme hypotézu na $T(n) \leq cn - b$ pro vhodné $b > 0$:

$$T(n) \leq 2\left(c\frac{n}{2} - b\right) + 1 = cn - 2b + 1 \leq cn - b \quad \text{pro } b \geq 1.$$

Nyní krok projde a $cn - b \leq cn$ dává původní tvrzení.

Proč je zesílení hypotézy někdy nutné

Zkusme dokázat, že $T(n) = 2T(n/2) + 1$ je $O(n)$, tedy $T(n) \leq cn$:

$$T(n) \leq 2c\frac{n}{2} + 1 = cn + 1 > \textcolor{red}{cn}.$$

Indukční krok *neprojde*, přestože mez platí.

Zesílme hypotézu na $T(n) \leq cn - b$ pro vhodné $b > 0$:

$$T(n) \leq 2\left(c\frac{n}{2} - b\right) + 1 = cn - 2b + 1 \leq cn - b \quad \text{pro } b \geq 1.$$

Nyní krok projde a $cn - b \leq cn$ dává původní tvrzení.

Selže-li tedy indukční krok o aditivní konstantu, je namísto hypotézu **zpřísnit**, ne zeslabit.

Master theorem

Věta 4 (Master theorem pro polynomiální f)

Nechť $T(n) = a T(n/b) + \Theta(n^d)$, kde $a \geq 1$, $b > 1$, $d \geq 0$ jsou konstanty. Potom

- 1. je-li $a < b^d$, pak $T(n) = \Theta(n^d)$;*
- 2. je-li $a = b^d$, pak $T(n) = \Theta(n^d \log n)$;*
- 3. je-li $a > b^d$, pak $T(n) = \Theta(n^{\log_b a})$.*

- Počet uzlů se na každé úrovni násobí a , práce jednoho uzlu se dělí b^d ; rozhoduje poměr $q = a/b^d$.
- $q < 1$: dominuje kořen; $q = 1$: úrovně jsou vyrovnané, přibude $\log n$; $q > 1$: dominují listy, kterých je $n^{\log_b a}$.

Obecnější verze pro libovolné f (s podmínkou pravidelnosti): skripta, věta 4.4.

Tři případy na příkladech

Příklad 5

$T_1(n) = 2T_1(n/2) + \Theta(n^2) = \Theta(n^2)$	dominuje skládání
$T_2(n) = 2T_2(n/2) + \Theta(n) = \Theta(n \log n)$	vyrovnané úrovně
$T_3(n) = 4T_3(n/2) + \Theta(n) = \Theta(n^2)$	dominuje počet podproblémů

Zaokrouhlení. Master theorem platí i pro podproblémy velikosti $\lfloor n/b \rfloor$ či $\lceil n/b \rceil$ — asymptotický řád se nezmění.

Master theorem není univerzální. V tomto tvaru jej nelze použít na $T(n) = T(n-1) + n$, na nestejně velké podproblémy, ani na rekurenci, v níž se počet podproblémů mění s n .

Malý katalog k procvičení

rekurence	a	b	d	výsledek
$T(n) = T(n/2) + 1$	1	2	0	$\Theta(\log n)$ (bin. vyhl.)
$T(n) = 2T(n/2) + n$	2	2	1	$\Theta(n \log n)$ (mergesort)
$T(n) = 2T(n/2) + 1$	2	2	0	$\Theta(n)$ (průchod stromem)
$T(n) = 3T(n/2) + n$	3	2	1	$\Theta(n^{\log_2 3})$ (Karatsuba)
$T(n) = 4T(n/2) + n$	4	2	1	$\Theta(n^2)$
$T(n) = 2T(n/2) + n^2$	2	2	2	$\Theta(n^2)$
$T(n) = 7T(n/2) + n^2$	7	2	2	$\Theta(n^{\log_2 7})$ (Strassen)

- Poslední řádek je **Strassenovo násobení matic**: sedm součinů poloviční velikosti místo osmi, tedy $n^{2,807\dots}$ místo n^3 . Stejný princip jako u Karatsubova algoritmu (příští přednáška).
- Řádky s $a = b^d$ (mergesort) jsou „na hraně“: stačí drobná změna $f(n)$ a výsledek se překlápí.

Je mergesort optimální?

Zatím umíme říct „ $O(n \log n)$ stačí“. Zajímavější otázka zní:

Nemůže existovat třídící algoritmus podstatně rychlejší?

Odpověď závisí na tom, **co algoritmus smí dělat**. Omezme se na **porovnávací třídění**: o vstupu se dozvídáme *výhradně* dotazy tvaru „je $a_i < a_j$?“.

Definice 6 (Rozhodovací strom)

Binární strom, v jehož vnitřních vrcholech je jedno porovnání a jehož listy jsou možné výstupní permutace. Běh algoritmu na konkrétním vstupu je cesta z kořene do listu; počet porovnání je její délka.

Jeden algoritmus, jedno n — jeden pevný strom. Jeho *výška* je počet porovnání v nejhorším případě.

Dolní mez $\Omega(n \log n)$

Věta 7

Každý porovnávací třídící algoritmus potřebuje v nejhorším případě $\Omega(n \log n)$ porovnání.

Důkaz.

Aby byl algoritmus správný, musí pro vstupy z navzájem různých prvků umět vydat *každou* z $n!$ permutací — jinak by existoval vstup, který nikdy neseřadí. Strom má tedy alespoň $n!$ listů.

Binární strom výšky h má nejvýše 2^h listů, takže

$$2^h \geq n! \implies h \geq \log_2(n!).$$

Ze Stirlingovy formule $n! \geq (n/e)^n$ plyne

$$h \geq n \log_2 n - n \log_2 e = \Omega(n \log n).$$

Mergesort je tedy asymptoticky optimální.

Kde dolní mez neplatí

Předpoklad byl „jediná operace je porovnání dvou prvků“. Kdo jej poruší, může být rychlejší:

- **Counting sort** — klíče z malého rozsahu $\{0, \dots, k\}$; místo porovnávání *indexujeme* do pole. Čas $O(n + k)$.
- **Radix sort** — třídí po číslicích, $O(d(n + k))$ pro d -ciferné klíče.

Dolní mez tedy vždy platí *vůči zvolenému modelu výpočtu*. Změníme-li povolené operace, změní se i mez.

Podobně na modelu závisí test prvočíselnosti ze slajdů k přednášce 1 (velikost vstupu vs. hodnota čísla) a nastane znovu u Karatsuby (bitové operace vs. jedno násobení).

Co se opravdu používá v knihovnách

Knihovní implementace nejsou čistý mergesort ani čistý quicksort:

- **Introsort** (C++ `std::sort`) — quicksort, ale při příliš hluboké rekurzi přepne na heapsort. Získá rychlost quicksortu a záruku $O(n \log n)$.
- **Timsort** (Python; Java pro pole objektů) — mergesort, který nejprve najde už seřazené úseky (*runs*) a slučuje je. Na částečně setříděných datech běží až v $O(n)$.
- **Malé úseky** se všude řadí *insertion sortem* — pro $n \lesssim 16$ má nejmenší režii, přestože je kvadratický.

Asymptotická složitost tedy určí vhodné kandidáty; o výběru mezi nimi rozhodují konstanty, paměťová hierarchie a typický tvar dat.

Počítání inverzí: informace mezi polovinami

Definice 8 (Inverze)

Pro posloupnost $A[1], \dots, A[n]$ je **inverzí** dvojice indexů (i, j) taková, že $i < j$ a $A[i] > A[j]$.

Například $(2, 4, 1, 3)$ má tři inverze: $(1, 3)$, $(2, 3)$, $(2, 4)$, tj. dvojice hodnot $(2, 1)$, $(4, 1)$, $(4, 3)$.

Přímé vyzkoušení všech dvojic trvá $\Theta(n^2)$. Lze využít dělení na poloviny?

Počítání inverzí: informace mezi polovinami

Definice 8 (Inverze)

Pro posloupnost $A[1], \dots, A[n]$ je **inverzí** dvojice indexů (i, j) taková, že $i < j$ a $A[i] > A[j]$.

Například $(2, 4, 1, 3)$ má tři inverze: $(1, 3)$, $(2, 3)$, $(2, 4)$, tj. dvojice hodnot $(2, 1)$, $(4, 1)$, $(4, 3)$.

Přímé vyzkoušení všech dvojic trvá $\Theta(n^2)$. Lze využít dělení na poloviny?

Každá inverze je právě jednoho ze tří typů:

1. oba indexy **vlevo**;
2. oba indexy **vpravo**;
3. **příčná**: první vlevo, druhý vpravo.

První dva počty získáme rekurzivně.

Zesílený návratový údaj

Kdyby rekurzivní volání vracelo *pouze počet*, neměli bychom dost informací. Necháme je proto vracet **zároveň seřazenou polovinu**.

Počítání inverzí

Jednoprvková posloupnost: vrátíme 0 a ji samotnou. Jinak rozdělíme na L , R , rekurzí získáme c_L , c_R a seřazené poloviny.

Při slučování: kdykoli je aktuální prvek pravé části menší než aktuální prvek levé části, tvoří inverzi se *všemi* dosud nepoužitými prvky levé části — jejich počet přičteme.

Zesílený návratový údaj

Kdyby rekurzivní volání vracelo *pouze počet*, neměli bychom dost informací. Necháme je proto vracet **zároveň seřazenou polovinu**.

Počítání inverzí

Jednoprvková posloupnost: vrátíme 0 a ji samotnou. Jinak rozdělíme na L , R , rekurzí získáme c_L , c_R a seřazené poloviny.

Při slučování: kdykoli je aktuální prvek pravé části menší než aktuální prvek levé části, tvoří inverzi se *všemi* dosud nepoužitými prvky levé části — jejich počet přičteme.

Všechny přičteme najednou, protože jsou seřazené: je-li pravý prvek r menší než nejmenší zbývajících levý prvek ℓ , je menší i než každý další. Žádnou dvojici nezapočítáme dvakrát, protože ji účtujeme právě ve chvíli, kdy přesouváme její *pravý* prvek.

Výsledek a obecný princip

Věta 9

Upravený mergesort vrátí přesný počet inverzí v čase $\Theta(n \log n)$.

Důkaz.

Indukcí podle délky: rekurzivní volání spočítají první dva typy, argument výše ukazuje, že slučování spočítá každou příčnou inverzi právě jednou. Mimo dvě rekurzivní volání provedeme jedno lineární sloučení, tedy $T(n) = 2T(n/2) + \Theta(n)$.

Zesílený návratový údaj

Rekurzivní volání nemusí vracet jen odpověď požadovanou zadáním. Může vrátit **víc**, a tím umožnit levné skládání.

Zde spolu s počtem inverzí vrací seřazenou posloupnost; díky této pomocné informaci je spojování lineární, a ne kvadratické.

Počítání inverzí krok za krokem

Vstup $\langle 2, 4, 1, 3, 5 \rangle$; dělíme na $L = \langle 2, 4 \rangle$ a $R = \langle 1, 3, 5 \rangle$.

Rekurze: L nemá inverzi ($c_L = 0$), R také ne ($c_R = 0$); vrátí se seřazené $\langle 2, 4 \rangle$ a $\langle 1, 3, 5 \rangle$.

Slučování — účtujeme, kdykoli bereme prvek z *pravé* části:

krok	zbytek L	zbytek R	bereme	přičteme	výstup
1	24	135	1 z R	+2	1
2	24	35	2 z L	0	12
3	4	35	3 z R	+1	123
4	4	5	4 z L	0	1234
5	—	5	5 z R	+0	12345

Celkem $0 + 0 + 3 = 3$ příčné inverze, konkrétně $(2, 1)$, $(4, 1)$, $(4, 3)$.

Počítání inverzí krok za krokem

Vstup $\langle 2, 4, 1, 3, 5 \rangle$; dělíme na $L = \langle 2, 4 \rangle$ a $R = \langle 1, 3, 5 \rangle$.

Rekurze: L nemá inverzi ($c_L = 0$), R také ne ($c_R = 0$); vrátí se seřazené $\langle 2, 4 \rangle$ a $\langle 1, 3, 5 \rangle$.

Slučování — účtujeme, kdykoli bereme prvek z *pravé* části:

krok	zbytek L	zbytek R	bereme	přičteme	výstup
1	24	135	1 z R	+2	1
2	24	35	2 z L	0	12
3	4	35	3 z R	+1	123
4	4	5	4 z L	0	1234
5	—	5	5 z R	+0	12345

Celkem $0 + 0 + 3 = 3$ příčné inverze, konkrétně $(2, 1)$, $(4, 1)$, $(4, 3)$.

Podstatný je krok 1: bereme 1 z pravé části, zatímco v levé zbývají *dva* prvky. Oba jsou větší, protože L je seřazená — započítáme je tedy *najednou*, ne po jednom.

K čemu je počet inverzí dobrý

- **Míra neuspořádanosti.** 0 inverzí = seřazeno, $\binom{n}{2}$ = obrácené pořadí.
- **Porovnávání pořadí (Kendallovo τ).** Dva recenzenti seřadí tytéž filmy; počet inverzí mezi jejich pořadími měří neshodu. Odtud plyne i jednoduchý doporučovací systém: hledej uživatele s malým počtem inverzí vůči mně.
- **Odhad práce insertion sortu.** Ten provede přesně tolik výměn, kolik je inverzí — proto je na „skoro seřazených“ datech tak rychlý (a proto jej používá Timsort).

Místo kvadratického počítání dvojic tak dostáváme $\Theta(n \log n)$; stačilo změnit, co rekurze vrací.

Jak navrhovat dělení

1. **Stejný typ podproblému.** Rekurze má řešit instance se stejnou specifikací, pouze menší.
2. **Pokrok k základnímu případu.** Velikosti všech rekurzivních vstupů musí klesat.
3. **Úplnost rozdělení.** Každá část původního řešení musí být zahrnuta v některém podproblému nebo ve fázi skládání.
4. **Vyváženost.** Dvě poloviny vedou k logaritmické hloubce; rozdělení 1 a $n - 1$ vede k lineární.
5. **Cena skládání.** Výsledky musí jít spojit levněji než opětovným vyřešením původní instance.
6. **Dostatečný návratový údaj.** Někdy je potřeba vracet pomocnou informaci.

Jak navrhovat dělení

1. **Stejný typ podproblému.** Rekurze má řešit instance se stejnou specifikací, pouze menší.
2. **Pokrok k základnímu případu.** Velikosti všech rekurzivních vstupů musí klesat.
3. **Úplnost rozdělení.** Každá část původního řešení musí být zahrnuta v některém podproblému nebo ve fázi skládání.
4. **Vyváženost.** Dvě poloviny vedou k logaritmické hloubce; rozdělení 1 a $n - 1$ vede k lineární.
5. **Cena skládání.** Výsledky musí jít spojit levněji než opětovným vyřešením původní instance.
6. **Dostatečný návratový údaj.** Někdy je potřeba vracet pomocnou informaci.

Příklad 10 (Nevyvážené dělení)

$T(n) = T(n - 1) + \Theta(n)$ dá po rozvinutí $\Theta(n + (n - 1) + \dots + 1) = \Theta(n^2)$.
Samotné použití rekurze rychlost nezaručuje.

Shrnutí

Rozděl a panuj je způsob návrhu algoritmu, v němž menší *nezávislé* instance řešíme stejnou metodou a jejich výsledky cíleně skládáme.

- Korektnost dokazujeme indukcí kopírující rekurzivní strukturu.
- Složitost zapisujeme rekurencí, v níž oddělíme rekurzivní volání od práce aktuálního uzlu.
- Rekurenci chápeme rozvinutím a stromem; Master theorem je zkratka pro pravidelné vyvážené případy.
- Vhodné skládání dokáže započítat i informaci *přes hranici* podproblémů (příčné inverze).

Příště se podíváme na dělení, které sníží nejen velikost podproblémů, ale i jejich počet.

K procvičení

1. Přepište binární vyhledávání na polootevřený interval $[\ell, r)$. Podmínka prázdnoty? Nové intervaly? Proč se vždy zmenší?
2. Rekurzivním stromem vyřešte $T(n) = T(n/2) + \Theta(1)$.
3. Pomocí Master theoremu: $T_1(n) = 3T_1(n/2) + n$, $T_2(n) = 4T_2(n/2) + n^2$.
4. Jaký je největší možný počet inverzí posloupnosti délky n ?
5. Proč zůstává mergesort $\Theta(n \log n)$ i pro dělení na $\lfloor n/2 \rfloor$ a $\lceil n/2 \rceil$?
6. Navrhněte algoritmus typu rozděl a panuj pro hledání minima i maxima s nejvýše $3n/2 - 2$ porovnáními.
7. Najděte největší součet souvislého úseku v čase $O(n \log n)$.
Nápověda: optimální úsek leží celý vlevo, celý vpravo, nebo překračuje místo rozdělení.

Literatura

 T. H. Cormen, C. E. Leiserson, R. L. Rivest, C. Stein.
Introduction to Algorithms.
MIT Press (2001).

 S. Dasgupta, C. H. Papadimitriou, U. V. Vazirani.
Algorithms.
McGraw–Hill (2006).

 J. Kleinberg, É. Tardos.
Algorithm Design.
Addison–Wesley (2006), kap. 5.